

angajăm, îi stimulăm pe elevi să-și dezvolte capacitatea de investigație și analiză care stau la baza formării spiritului critic, atât de necesar orientării în viața de toate zilele.

BIBLIOGRAFIE

- SONEA EMILIA și GAVRILĂ, „*Viața economică și politică a României, 1933—1938*”, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 69—102.
DINU C. GIURESCU, „*Istoria ilustrată a României*”, Editura sport-turism, București, 1981, p. 463—480.

OCTAVIAN CRISTESCU

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ÎNTRE 1918—1938

(Lecție de recapitulare)

(Clasa a X-a, „*Istoria contemporană a României, a mișcării muncitorești democratice și revoluționare, a Partidului Comunist Român*”)

Problematica temei

I. *Marea Unire — triumf al aspirațiilor multiseculare ale poporului român și recunoașterea sa internațională.*

a) Tratatul de alianță încheiat de România cu Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia 4/17 august 1916¹.

b) Istoricele hotărâri din 1918 — unirea Basarabiei, 27 martie/9 aprilie, Bucovinei 15/28 noiembrie, Transilvaniei 18 noiembrie/1 decembrie cu România.

c) Conferința de pace de la Paris (ianuarie 1919—noiembrie 1920)² definirea statutului politico-juridic al țării noastre în relațiile internaționale.

România semnează Pactul Societății Națiunilor 15/28 iunie 1919³, precum și Tratatul de pace cu Germania 15/28 iunie 1919⁴, cu Bulgaria, cu Principalele puteri aliate și asociate (minorităților) cu Austria, 26 noiembrie/9 decembrie 1919⁵, cu Ungaria (4 iunie 1920)⁶, cu Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia cu privire la hotarul răsăritean 28 octombrie 1920 cu Turcia, la Lausanne, 24 iulie 1923⁷.

II. *Obiectivele principale ale politicii externe românești în perioada interbelică.*

A. Menținerea unității de stat, a independenței și suveranității naționale.

a) Convenția de alianță defensivă între România și Polonia, București, 3 martie 1921.

b) Convenția de alianță defensivă între România și Cehoslovacia, București 23 aprilie 1921 și Regatul sârbo-croato-sloven, Belgrad, 7 iunie 1921 — Mica Înțelegeră⁸.

- c) Contacte diplomatice cu statul socialist sovietic: Copenhaga 1920, Varșovia 1921, Conferința de la Viena (24 martie — 2 aprilie 1924)⁹.
- d) Tratat de garanție între România și Polonia, București, 26 martie 1926.
- e) Tratat de alianță și amicitie cu Franța, Paris, 10 iunie 1926¹⁰.
- f) Pact de amicitie și colaborare cordială între România și Italia, Roma, 17 septembrie 1926¹¹.
- g) Tratatul multilateral pentru renunțarea la război ca instrument de politică națională (Pactul Briand-Kellogg), Paris, 27 august; Protocolul de la Moscova, 28 februarie 1929¹².

B. Condamnarea politicii revizioniste și de agresiune a statelor fasciste — susținerea statu-quo-ului și a securității colective.

- a) Activitatea desfășurată de țara noastră la Societatea Națiunilor. N. Tiulescu, de două ori președinte al Adunării (1930—1931)¹³, România și Conferința dezarmării generale (1932—1934)¹⁴.
- b) Pactul de organizare a Micii Înțelegeri, Geneva, 16 februarie 1933¹⁵.
- c) Convențiile de definire a agresiunii și a teritoriului, Londra, 3—5 iulie 1933¹⁶.
- d) Pact de înțelegere Balcanică, Atena, 9 februarie 1934¹⁷.
- e) Acord prin schimb de note între România și U.R.S.S. cu privire la stabilirea de relații diplomatice, Geneva, 9 iunie 1934¹⁸.
- f) Protocolul de la Montreux privind încheierea unui pact de asistență mutuală româno-sovietic, 21 iulie 1936¹⁹.
- g) Poziția României față de ofensiva statelor agresoare, Italia împotriva Etiopiei (1935—1936).

III. Apărarea integrității teritoriale, independenței și suveranității României — obiectiv fundamental al întregii activități a Partidului Comunist Român.

- a) eroicele bătălii proletare din ianuarie—februarie 1933 — poziția net antifascistă a clasei muncitoare din România.
- b) organizații democratice antifasciste legale înființate și îndrumate de P.C.R. — Frontul plugarilor (ianuarie 1933), Comitetul național antifascist (iunie 1933 — noiembrie 1934)²⁰, Amicii U.R.S.S. (iulie 1934), Madosz (august 1934), Blocul democratic (mai 1935) etc.
- c) presa antifascistă editată din inițiativa și cu contribuția comuniștilor — Arena, Blocul, Clopotul, Cuvântul liber²¹, Manifest, Reporter etc.
- d) plenarele C.C. al P.C.R. din februarie 1935, iulie 1936, Frontul popular antifascist — Frontul unic muncitoresc.
- e) Acordurile de la Băcia, 24 septembrie 1935, București, 26 noiembrie 1935 și Tebea, 6 decembrie 1935²², materializarea politicii de Front popular antifascist.
- f) alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara, februarie 1936.
- g) acțiuni de solidaritate cu lupta antifascistă a proletariatului internațional.

Concluzii: „Izvorînd din poruncile unității noastre naționale, politica noastră externă are ca scop principal păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru coordonarea progresivă a acțiunii noastre cu aceea a statelor cu interes comun pînă la integrarea ei în grupuri internaționale din ce în ce mai mari. De la național prin regional la universal, iată lozincă României peste graniță“.

N. Titulescu (1934)

Comentariu istoric

1. După doi ani de negocieri complicate la 4/17 august 1916 România a semnat tratatul de alianță și convenția militară care o legau de Antantă (Franța, Anglia, Rusia și Italia). Expresie a caracterului just al participării noastre la conflagrația mondială, tratatul cuprindea angajamentul României de a intra în război numai împotriva Austro-Ungariei și de a rupe relațiile economice și comerciale cu țările inamice celorlalți semnatari. În schimb, aliații recunoșteau României teritoriile naționale revendicate, aflate pe atunci în marginile Imperiului dualist și se obligau să-i fie acordate la conferința de pace de după încheierea ostilităților, la care am fi participat cu drepturi egale în negocierea și discutarea tuturor chestiunilor.

2. Conferința de pace de la Paris s-a desfășurat între 18 ianuarie 1919 și 21 ianuarie 1920 (noiembrie 1920) cu participarea a 27 de state și a 10.000 de delegați, consultanți și experți cu scopul de a stabili noua organizare politică a lumii după marea conflagrație. Principalele organe ale Conferinței au fost: Consiliul celor zece, (șefi de guvern și miniștri de externe din S.U.A., Anglia, Franța, Italia, Japonia), consiliul celor patru (șefi de guvern din S.U.A., Anglia, Franța, Italia), consiliul celor cinci (miniștri de externe din S.U.A., Anglia, Franța, Italia, reprezentantul Japoniei) ceea ce a condus firesc la concluzia că acestea au dictat pacea mondială.

Delegația română aflată la Paris spre a participa la negocierea tratatelor cu statele învinse s-a aflat de la început în fața unor dificultăți insurmontabile. Așezată în categoria țărilor cu interese limitate, României nu numai că nu i s-a recunoscut efortul participării la război (tratatul din 1916 nu mai era valabil) dar i s-au impus condiții care-i afectau grav independența și suveranitatea. Pe de altă parte prezentă în numai 8 din cele 98 de comisii create de conferință, țara noastră a fost exclusă din comisia teritorială și a minorităților în care eram vital interesați să participăm. Peste toate aceste vicisitudini, inclusiv peste unele erori de tactică, ce pot fi reproșate șefului delegației I. I. C. Brătianu, nu se poate nesocoti faptul că s-a acționat de pe pozițiile unui stat independent și suveran care își desăvîrșea unitatea națională prin forțe proprii.

3. Ideea wilsoniană cuprinsă în cunoscutele „14 puncte“ cu privire la instituirea unei organizații internaționale „care să apere pacea“ s-a aflat la primul punct al ordinei de zi a Conferinței de la Paris. Comisia, desemnată în plen și avîndu-l în frunte chiar pe președintele Wilson a elaborat Statutul Ligii Națiunilor adoptat la 28 aprilie 1919 și reprodus apoi ca parte introductivă a tuturor tratatelor de pace semnate în cadrul conferinței. Intrat în vigoare la 10 ianuarie

1920, Pactul avea 36 membri originari (26 de state independente, 4 dominioane și India) care și-au câștigat dreptul de participare pentru că au luptat împotriva Germaniei. Alte 13 state în majoritate neutre au fost invitate să se alăture Societății Națiunilor în termen de cel mult două luni.

Dacă nu ar fi fost minată permanent de neînțelegerile dintre marile puteri, Societatea Națiunilor ar fi putut reprezenta un cadru real și viabil de instituționalizare a colaborării internaționale în vederea construcției păcii mondiale.

4. Țară cu interese limitate în concepția „celor patru mari”, România nu a participat la negocierea tratatului de pace cu Germania. Nemulțumit de această situație, șeful delegației române, I. I. C. Brătianu afirma într-o scrisoare datată 2 mai 1919, „situația țărilor mici este din ce în ce mai monstruoasă. Tratatările cu Germania încep, iar nouă nu ni s-a comunicat nici bazele pe care se fac”. În pofida protestelor exprimate, textul tratatului cu Germania a parvenit oficialilor români cu numai cinci minute înainte de a fi semnat. Constatându-se dintr-o lectură foarte rapidă, că unele interese ale țării noastre au fost încălcate (mai cu seamă în problema reparațiilor), delegația română a dat o declarație în care cerea timp pentru studierea tratatului, înainte de a-l iscăli, altfel „ar fi să abdicăm de la suveranitatea noastră de stat independent”. Brătianu a semnat totuși tratatul, propunându-și ca pe viitor să nu mai tolereze asemenea practici. De altfel, în contextul neînțelegerilor cu marile puteri prilejuite de negocierea tratatelor cu Austria și Ungaria, vitale pentru recunoașterea unității naționale românești, primul ministru român a părăsit Conferința de pace de la Paris la 2 iulie 1919.

5. Istoria, nu lipsită de momente dramatice și de tensiune a semnării de către România a tratatului de la Saint-Germain cu Austria, ilustrează foarte edificator poziția imperialistă, de dictat a marilor puteri ce câștigaseră războiul mondial, nesocotirea flagrantă a intereselor „micilor puteri” care au trebuit să lupte din greu spre a-și face respectate independența și suveranitatea. Intrată în posesia tratatului cu Austria la 30 mai 1919 delegația română a făcut a doua zi mai multe observații de fond, neluate în considerație de Consiliul celor patru. În ce privește Bucovina, s-a afirmat că nu a fost respectat nici tratatul din 1916, nici voința de unire a României, liber exprimată de populația sa.

Printr-o convenție specială, pe care România era silită să o semneze, marile puteri își rezervau dreptul de a controla modul cum se aplică în țara noastră legislația privitoare la minorități, ceea ce s-a apreciat că reprezintă o gravă imixtiune în treburile noastre interne. Libertatea tranzitului pe teritoriul românesc pusă sub protecția Marilor Puteri, precum și obligația de a plăti contravaloarea bunurilor ce au aparținut Austro-Ungariei, sau Austriei, aflate acum pe teritoriul nostru național (în Bucovina) ne aduceau importante prejudicii economice. În fine România refuza să plătească reparații pentru teritoriile eliberate de sub dominația Austro-Ugară.

Situația s-a complicat considerabil după 10 iunie 1919 când la vechile neînțelegeri s-au adăugat cele prilejuite de negocierile privitoare la frontierele dintre Ungaria, Cehoslovacia și România. Retragerea lui Brătianu la începutul lui iulie de la Conferință și mai apoi din fruntea guvernului de la București în momentul semnării Tratatului cu Austria la Saint-Germain (10 sept. 1919) a sporit consi-

derabil tensiunea dintre autoritățile de la București și Conferința de pace. Nici guvernul prezidat de A. Văitoianu cu liberalul N. Mișu la externe (27 sept. — 1 dec. 1919) nu s-a arătat dispus să cedeze. Unei note ultimative a Consiliului Suprem (15 noiembrie 1919) prin care România era amenințată că, dacă în timp de 8 zile nu semnează tratatul, i se retrage dreptul de a participa la conferința de pace, i se răspundea printr-o declarație care așeza suveranitatea și independența țării mai presus de orice alte interese. Abia guvernul „Blocului parlamentar” condus de Al. Vaida-Voievod, instituit la 1 decembrie 1919, semnă la 8 (9) decembrie Tratatul cu Austria și Bulgaria precum și tratatul minorităților după ce, cu sprijinul Franței și Italiei, cererile noastre au fost parțial satisfăcute. Se recunoștea unirea Bucovinei cu România, dar cinci ani se acorda drept de liber tranzit tuturor mărfurilor Puterilor Aliate și Asociate pe teritoriul românesc, se preluau în parte datoriile Austro-Ungariei, se participa la cheltuielile de eliberare cu 235.140.000 franci aur și se accepta ca legislația minorităților să se afle sub controlul Marilor Puteri.

6. Făcându-se ecou cercurilor reacționare din Ungaria, delegația maghiară care se nutrea încă cu iluzia „regatului apostolic al Sfântului Ștefan a căruia unitate politică de 10 secole fusese hărăzită de natură”, ceru revizuirea frontierelor româno-maghiare, deja stabilite în iunie 1919. Membrii Consiliului Suprem întruniți la Londra între 3—8 martie 1920 luară în discuție cererile delegației Ungariei și în pofida sprijinului deschis al Italiei le respinseră în totalitate. Au contribuit la aceasta rolul activ al delegației române conduse de noul prim-ministru Vaida-Voievod foarte bine primită la cel mai înalt nivel, atât la Londra cât și la Paris (4—21 februarie 1920), precum și stringerea legăturilor cu celelalte state succesorale ale Imperiului Habsburgic și în primul rând cu Cehoslovacia și Iugoslavia, prefigurarea Micii Înțelegeri, ce urmă imediat.

Textul definitiv al Tratatului înmănat delegației maghiare la 6 mai 1920 a fost semnat la Trianon în vechiul palat al Mariei Antoaneta. Între timp se constituise guvernul Averescu, noul prim-ministru însărcinând pe Nicolae Titulescu cu încheierea negocierilor. Deși prin participarea la răscumpărarea bunurilor fostei monarhii și la taxa de eliberare se aducea atingere independenței și suveranității naționale, art. 45 al Tratatului prevedea clar că „Ungaria renunță în favoarea României la toate drepturile și titlurile fostei monarhii Austro-Ungare situate dincolo de frontierele Ungariei”. Doctorul Ioan Cantacuzino și Nicolae Titulescu așezară iscălitura României pe acest acord internațional, care consfințea recunoașterea desăvârșirii unității naționale a României.

7. La 28 iulie/10 august 1920 România a semnat la Sèvres, împreună cu celelalte puteri aliata, tratatul cu Turcia. Clauzele sale apreciate pe drept cuvânt ca înrobitoare au determinat o puternică reacție națională împiedicându-i intrarea în vigoare. Victoria revoluției kemaliste a creat o nouă situație politică, ce urma a fi reglementată în cadrul unei conferințe internaționale găzduită de orașul elvețian Lausanne. Începute la 20 noiembrie 1922 negocierile se încheiară la 24 iulie 1923 cu semnarea unui act final care cuprindea între altele tratatul cu Turcia (precedentul încheiat la Sèvres era anulat) și o convenție a strimtorilor.

8. Numim îndeobște Mica Înțelegere organizația defensivă cu caracter antirevizionist a trei state naționale unitare din Europa centrală și sud-estică (Iugoslavia, Cehoslovacia și România) în spiritul și în succesiunea Tratatului de

la Trianon, care asigurase triumful principiului dreptului popoarelor la autodeterminare.

Născută dintr-un ansamblu de convenții bilaterale între statele mai sus-numite, s-a cristalizat în 3 etape o dată cu semnarea consecutivă a tratatului cehoslovaco-iugoslav (14 august 1920), româno-cehoslovac (23 aprilie 1921) și româno-iugoslav (7 iunie 1921). Analiza celor două acorduri semnate de țara noastră remarcă de la bun început conținutul lor, aproape identic. Astfel părțile contractante își acordă reciproc ajutor în caz de atac neprovocat și se consultă periodic asupra chestiunilor de politică externă. Încheiat pe doi ani, acordul urma a fi comunicat Societății Națiunilor, al cărui statut se respecta întru totul.

Telurile Micii Înțelegeri au fost subliniate sintetic de unul din cei ce au contribuit esențial la nașterea și apoi la consolidarea sa, N. Titulescu: „Activitatea Micii Înțelegeri... a dovedit că departe de a fi un instrument politic de natură a neliniști pe vecinii ei, Mica Înțelegere nu a fost decît o creațiune organică în vederea păcii, căreia a subordonat toate interesele ei”.

9. După ce în ianuarie 1917 relațiile diplomatice româno-sovietice au fost întrerupte din inițiativa guvernului sovietic, România a rezistat presiunilor Antantei, refuzînd categoric să participe la intervenția armată a puterilor imperia-liste în sprijinul generalilor albi și să sprijine Polonia în războiul acesteia cu Rusia Sovietică. Faptul nu a scăpat lui Lenin care remarcă la 12 iulie 1919 că într-o serie de țări între care și România „toate încercările de a coaliza marea și mica burghezie în vederea luptei împotriva noastră s-au soldat printr-un eșec”.

Luciditatea cercurilor conducătoare din România, care considerau necesară asigurarea raporturilor cu marele stat din Răsărit într-un cadru juridic normal s-a vădit și în anii 1920—1921, cînd cele două părți au desfășurat tratative, care au avansat constant, nu fără unele obstacole, de la primele contacte desfășurate la Copenhaga în februarie 1920 și pînă la conferința preliminară de la Varșovia din octombrie 1921, din păcate eșuată, pentru organizarea unei reuniuni la care să fie discutate toate problemele în litigiu. Poziția de principiu a României exprimată încă la începutul anului 1920 într-o declarație publică a primului ministru era următoarea. România nu se află în război cu Rusia Sovietică și nu va săvîrși nici un act de agresiune împotriva ei, dar își va apăra granițele cu toate forțele. Voința liber exprimată a populației din Basarabia, în sensul unirii cu țara, a rezolvat definitiv această problemă.

Contactele diplomatice între cele două țări au continuat în anii următori, România manifestînd o atitudine favorabilă Uniunii Sovietice și cu prilejul unor mari reuniuni internaționale cum au fost cea de la Geneva și Haga, din cursul anului 1922. În 1923, o etapă încurajatoare a raporturilor româno-sovietice a marcat conferința de la Tiraspol în vederea asigurării ordinii în zona de frontieră a celor două țări. Anul următor se angajau la Odesa convorbiri economice, ce urmau a fi finalizate într-un protocol, a cărui semnare, urma să se facă după conferința politică a celor două țări. Cum anul 1924 adusesese recunoașterea internațională a U.R.S.S., de către un număr de state din Europa și America, părea a fi venit ceasul normalizării raporturilor reciproce. După îndelungi discuții și o

minuțioasă pregătire conferința româno-sovietică și-a deschis lucrările la Viena la 25 martie 1924, cele două delegații fiind conduse de ambasadorul român la Sofia, Langa-Rășcanu și de ambasadorul sovietic la Berlin, Krestinski. Pozițiile de principiu ale celor două părți au fost expuse în ședința din 28 martie, reprezentantul român arătând că reluarea raporturilor româno-sovietice este condiționată de recunoașterea frontierei răsăritene. În replică Krestinski a declarat că guvernul sovietic ține seama numai de dreptul de autodeterminare al popoarelor și a propus organizarea unui plebiscit în Basarabia pentru ca populația să aleagă între a se despărți de U.R.S.S. sau nu, a rămâne alături de România sau nu, sau dacă preferă să se organizeze într-un stat independent. Respinse de delegația română la 31 martie, pentru că puneau în discuție tratatele de pace, propunerile sovietice au fost reiterate la 2 aprilie, când lucrările s-au întrerupt, partea română arătându-și dorința de a relua negocierile, când va considera guvernul sovietic.

10. Negociat vreme de aproape doi ani, tratatul de amicitie cu Franța a fost semnat la Paris, la 10 iunie 1926 de A. Briand, ministrul de externe al Franței și C. Diamandy, ministrul român în capitala Franței. Moment important în lupta pentru apărarea statu-quo-ului teritorial, tratatul a oferit României un sprijin mai cu seamă moral, în perioada de după conferința internațională de la Locarno (5—16 oct. 1925) care crease o flagrantă inegalitate în ce privește securitatea pentru statele din centrul și sud-estul Europei.

11. Motivațiile care au condus la încheierea tratatului de amicitie cu Italia sînt foarte complexe. Negocierile începute de liberali au fost continuate de guvernul generalului Averescu care-l va semna împreună cu Mussolini la Roma cu prilejul unei vizite oficiale în capitala Italiei. Fără a-l contrapune tratatului de alianță și amicitie cu Franța, tratatul cu Italia era în concepția României, un nou inel prețios adăugat lanțului unirii și întăririi păcii generale, o modalitate de a întări rețeaua de garanții în jurul statutului teritorial al țării. Dimpotrivă pentru Italia mussolinistă tratatul era legat de o posibilă schimbare a politicii externe a României, în sensul abandonării aliaților tradiționali Franța și țările Micii Înțelegeri și însemna o platformă pentru impunerea hegemoniei acestei țări în Europa centrală și sud-estică, speranțe care nu s-au împlinit. Fără a fi o alianță ci doar un simplu tratat de amicitie în articolele sale se stipula că părțile contractante se angajează să-și acorde reciproc sprijin „pentru păstrarea ordinii internaționale”. Dacă securitatea uneia dintre țări era amenințată, cealaltă se oferea să-i acorde sprijin politic și diplomatic. Un protocol anexat tratatului cuprindea angajamentul celor două state de a dezvolta relațiile economice dintre ele. În contextul apropierii Italiei de statele revizioniste, tratatul încheiat pe o perioadă de 5 ani a fost denunțat de aceasta din urmă în ianuarie 1934.

12. Originea tratatului se află într-o inițiativă a lui Aristide Briand ministrul de externe al Franței care a propus în iunie 1927, omologului său american Frank Kellogg încheierea unui pact de amicitie perpetuă între cele două țări. Secretarul de stat american a răspuns cu proiectul unui pact multilateral de prohibire a războiului, propus de cele două mari puteri întregii lumi.

Contrapropunerea americană a stîrnit însă neliniștea Franței care nu dorise decît întărirea poziției sale printr-o simplă alianță în doi, dar mai cu seamă a aliaților ei și nu în ultimul rînd a României pentru că un asemenea tratat putea

să însemne o diminuare a importanței Societății Națiunilor și o amenințare la adresa vechilor tratate de securitate încheiate în cadrul forului genevez.

După ce la 28 aprilie 1928 Kellogg a declarat că nu există nici o incompatibilitate între Pactul Societății Națiunilor și renunțarea totală la război, în condițiile unei adeziuni de principiu, la Paris la 27 august 1928, 15 state semnav Tratatul numit uzual Pactul Briand-Kellogg. La 4 septembrie 1928 era depus la Washington și actul de adeziune al României. Pactul Briand-Kellogg deschidea o nouă epocă în istoria relațiilor internaționale. Era creată o nouă normă de drept internațional — interzicerea războiului de agresiune și se consacra principiul reglementării pașnice a conflictelor dintre state.

13. N. Titulescu s-a născut la 4/16 martie 1882 la Craiova. După studii excepționale în țară și la Paris încununat cu un titlu de doctor în științe juridice, Nicolae Titulescu se dedică în România învățămîntului universitar și baroului. La 23 de ani este numit profesor suplinitor de drept civil la Iași, pentru ca din 1910 și pînă în 1931 să predea ca profesor la Universitatea din București.

N. Titulescu a intrat în viața politică în 1908 pentru ca patru ani mai tîrziu să fie ales deputat pe listele Partidului Conservator-Democrat condus de Take Ionescu al cărui membru va fi pînă în 1921. După această dată își va continua cariera politică fără a mai face parte dintr-un partid. Își începe cariera guvernamentală în timpul refugiului de la Iași ca ministru de finanțe din iulie 1917 pînă în ianuarie 1918. A doua oară îl întîlnim în aceeași calitate în cabinetul Averescu din iunie 1920 pînă la 17 decembrie 1921, cînd inițiază o amplă reformă fiscală care avea ca scop crearea unei baze unitare de organizare și conducere a activității economico-financiare în România unită.

În răstimp își începe prodigioasa carieră diplomatică de mai tîrziu, primind însărcinarea de prim delegat la Conferința păcii de la Paris. Primele roade ale muncii sale sînt cuprinse în negocierea Tratatului de la Trianon cu Ungaria pe care-și va așeza iscălitura la 4 iunie 1920. Ministru al României la Londra (decembrie 1921 — iulie 1927 și august 1928 — octombrie 1932) șef al delegațiilor României la Societatea Națiunilor și reprezentant al țării noastre la un mare număr de reuniuni internaționale, ministru de externe între 1927—1928 și 1932—1936, Titulescu și-a cîștigat un binemeritat renume internațional. De numele lui se leagă în primul rînd meritul de a fi fost unul dintre cei mai redevabili luptători pentru pace ai timpului său. Pentru marele om politic pacea este atributul înalienabil al condiției umane, singura capabilă să asigure progresul general al omenirii și dezvoltarea fiecărei națiuni. Reținem cîteva din celebrele sale discursuri în care această concepție a fost expusă cu deosebită claritate: *Dinamica păcii* (Berlin, 6 mai 1929), *Progresul ideii de pace* (Cambridge, 19 noiembrie 1930) și *Ordinea în gîndire* (Bratislava, 19 iunie 1937). Toate acestea au făcut să i se acorde onoarea unică în istoria Societății Națiunilor, de a fi ales de două ori, în 1930 și 1931 președinte al Adunării Generale, prima oară aproape în unanimitate.

14. Urmărind să împiedice înarmarea și să realizeze un acord al tuturor statelor asupra limitării și reducerii armamentului, Societatea Națiunilor a convocat la 12 februarie 1932 conferința internațională a dezarmării, la care au participat 61 de state din care 54, membre ale organizației. În cadrul conferinței s-au manifestat cu putere contradicțiile dintre marile puteri, dornice fiecare în parte să-și păstreze nivelul înarmării, dar să diminueze înarmarea celorlalte. Conferința a luat în dezbateri proiectele de dezarmare prezentate succesiv de marile puteri. Propunerea franceză insistă în esență asupra instituirii unei forțe armate internaționale la dispoziția Societății Națiunilor. Anglia a cerut distrugerea submarinelor și desființarea serviciului militar obligatoriu pentru ca ulterior să susțină reducerea forțelor armate până la o limită care să nu poată îngădui dezlănțuirea agresiunii, iar S.U.A. în cadrul a ceea ce s-a numit „planul Hoover” urmarea rezolvarea unui echilibru al înarmărilor între puterile mondiale prin revizuirea unor clauze ale Tratatului de la Versailles. U.R.S.S. a susținut dezarmarea generată și totală.

În ansamblu, delegația română condusă de N. Titulescu s-a plasat pe poziția Franței. Totuși, în chestiunea supusă dezbaterii marele diplomat român a susținut principiul dezarmării pe etape și al controlului. După ce Germania a părăsit conferința și Liga Națiunilor lucrările acesteia s-au încheiat definitiv la 11 iunie 1934 fără a se fi putut ajunge la un acord în problema dezarmării.

15. Instituirea regimului fascist în Germania și decretarea de către guvernul acestei țări a revizionismului ca politică oficială a creat o puternică neliniște în țările Europei centrale și sud-estice care au simțit nevoia să-și întărească securitatea. „Cînd pacea este amenințată nu se răspunde cu războiul ci cu organizarea păcii”, declara Titulescu vorbind despre geneza Pactului de organizare a Micii Înțelegeri. Noul acord cuprindea un preambul în care erau cuprinse principalele orientări de politică externă ale celor trei state semnatare. Raporturile de amiciție și de alianță primeau o bază organizatorică și stabilă, pe de o parte prin unificarea politicii lor generale și pe de alta prin constituirea unui organ al politicii comune. Aplicarea acestor prevederi a transformat treptat Mica Înțelegere, lucru subliniat și de comentatorii politici ai timpului într-o organizație internațională care echivala pe plan politic, economic și militar cu o mare putere care a activat constant pentru menținerea statu-quo-ului teritorial în spiritul tratatelor de la Versailles.

16. Conferința pentru dezarmare a reprezentat cadrul în care delegatul sovietic Maxim Litvinov a făcut la 6 februarie 1933 cunoscutele propuneri privind proiectul pentru definirea agresorului, în care erau cuprinse situațiile în care un stat comitea un act de agresiune împotriva altuia. Deși marile puteri l-au întimpinat cu răceală, țările mici și mijlocii între care și România l-au adoptat cu entuziasm. La insistențele acestora s-a hotărît instituirea unui Comitet special pentru securitate, care urma să discute propunerile sovietice finalmente neadoptate. În replică o serie de state mici și mijlocii între care și România, majoritatea avînd frontiere comune cu Uniunea Sovietică au semnat în zilele de 3 (U.R.S.S., România, Polonia, Estonia, Letonia, Turcia, Iranul, Afganistanul), 4 (U.R.S.S., Mica Înțelegere, Turcia) și 5 iulie 1933 (U.R.S.S., Letonia) la Londra convențiile pentru definirea agresiunii, al căror text fusese redactat de N. Titulescu. Importanța acestei acțiuni, echivalentă cu semnarea unui pact de neagresiune între

U.R.S.S., și România ar fi sporit considerabil dacă Franța și Anglia ar fi aderat la convenție.

17. În contextul înrăutățirii climatului politic internațional în toamna anului 1933 N. Titulescu împreună cu alți reprezentanți ai statelor balcanice au desfășurat o remarcabilă activitate în sensul extinderii frontului antirevizionist, garantării securității și integrității teritoriale pentru toate statele din această parte a Europei. Astfel în perioada octombrie 1933 — februarie 1934 Balcanii vor fi scena unei remarcabile efervescențe politico-diplomatice, șefi de stat și de guvern precum și miniștri de externe călătoresc în capitalele statelor vecine, își contactează omologi, perfectează acorduri bi și multilaterale. Este suficient să spunem că N. Titulescu va realiza în octombrie—noiembrie 1933 un veritabil turneu diplomatic la Belgrad, Sofia, Ankara și Atena. Roadele acestor negocieri vor fi incununate de o lungă serie de tratate, al cărui corolar este Pactul Înțelegerii Balcanice. Conceput inițial ca un tratat în cinci (și cu Bulgaria, care a declinat oferta), Pactul a fost redactat la Belgrad în perioada 2—4 februarie 1934 și semnat la Atena de miniștrii de externe ai României, Iugoslaviei, Greciei și Turciei la 9 februarie 1934. Încheiat pentru a întări pacea în Balcani, prevedea garantarea mutuală a securității tuturor frontierelor statelor balcanice semnatare. Participanții la Tratat se angajau să nu întreprindă nici o acțiune politică în Balcani fără un acord sau fără consimțământul celorlalte părți. „Securitatea, înțelegerea, asociația, integrarea, iată cele patru coloane ale templului pe care l-am ridicat astăzi păcii punându-ne semnăturile pe tratatul de la Atena.”

18. Problema restabilirii relațiilor diplomatice cu Uniunea Sovietică s-a aflat pe agenda diplomației românești și a lui N. Titulescu vreme de aproape 10 ani, condiția impusă fiind însă asigurarea respectării intereselor naționale românești.

Fructuoasa colaborare româno-sovietică concretizată în convențiile de definire a agresorului semnate la Londra în vara anului 1933 a înlăturat ultimul obstacol în calea realizării acestui obiectiv. Sesiunea Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri desfășurată la Zagreb la 22 ianuarie 1934 a hotărât reluarea relațiilor normale cu Uniunea Sovietică atunci când condițiile diplomatice, pe care le reclamă interesele fiecărei țări vor fi întrunite. În mai 1934 pe Coasta de Azur Titulescu și Litvinov au definitivat acordul de principiu asupra reluării legăturilor diplomatice româno-sovietice. La 9 iunie 1934 un schimb de note diplomatice cu conținut identic consacra stabilirea relațiilor dintre cele două țări și cele două documente afirmau că guvernele sovietic și român garantează reciproc respectul integral al suveranității și își asigură mutual abținerea de la orice fel de imixtiune în treburile interne ale fiecăreia dintre ele. Schimbul reciproc de trimiși extraordinari s-a produs la începutul lunii decembrie 1934.

19. Încheierea tratatelor de asistență mutuală sovieto-francez (2 mai 1935) și sovieto-cehoslovac (16 mai 1935) în contextul sporirii complicațiilor internaționale, a determinat România să ia în considerare ideea unui pact similar cu Uniunea Sovietică cu atât mai mult cu cât Franța și Cehoslovacia îi erau aliatare. Expresie a politicii de securitate colectivă consecvent promovată de N. Titulescu, acest tratat ar fi însemnat stringerea legăturilor diplomatice româno-sovietice. În iulie 1935 ministrul de externe român primea din partea regelui Carol al II-lea și a guvernului Tătărescu depline împuterniciri. După discuții de tatonare cu

Litvinov desfășurate la Geneva în septembrie 1935 Titulescu a ales prilejul oferit de conferința de la Montreux în iunie—iulie 1936 spre a discuta în amănunt cu ministrul de externe sovietic pactul preconizat. După o primă rundă de convorbiri a cărei finalizare a fost perturbată de agitațiile organizațiilor de extremă dreaptă din țară și de convingerea lui Litvinov că România se află în pragul hitlerizării, Titulescu s-a reîntors la București obținând din partea guvernului la 14 iulie 1936, pe lângă un document care fixa liniile generale ale politicii externe, pe care trebuie s-o promoveze și o nouă plenipotență. Cu noile imputerniciri s-au desfășurat la Montreux la 21 iulie 1936 convorbiri care au definitivat bazele pactului de asistență mutuală româno-sovietică, consemnate într-un protocol. Viitorul tratat prevedea ca statele contractante să-și acorde ajutor împotriva oricărui agresor european. Deși Titulescu avea mandatul să semneze imediat, Litvinov a amânat semnarea pentru septembrie 1936. Îndepărtarea lui Titulescu din guvern la 29 august 1936 a anulat valabilitatea acordului de la Montreux.

20. Comitetul Național Antifascist, organizația de masă antifascistă de dimensiuni naționale s-a constituit în primele zile ale lunii iunie 1933, pe baza unei hotărâri a Biroului Politic al C.C. al P.C.R. Din conducere, alături de numeroase personalități ale vieții publice și culturale se detașează figura proeminentă de militant revoluționar a tovarășului Nicolae Ceaușescu desemnat de P.C.R. să reprezinte tineretul revoluționar-democrat din capitală.

În lumina indicațiilor P.C.R., Comitetul s-a străduit să cuprindă în rîndurile sale categorii sociale cît mai largi, cetățeni români și de alte naționalități, tineri, de educația politică a căroră s-a preocupat îndeaproape, femei. Un număr important de publicații editate cu mari greutăți au asigurat legătura cu masele, făcîndu-le cunoscute principalele lozinci de luptă ale mișcării antifasciste din România. Organul de presă al Comitetului — Buletinul mișcării antifasciste.

Instituirea stării de asediu de către guvernul Tătărescu la 25 noiembrie 1934, a fost urmată de interzicerea și dizolvarea unui număr de 32 de organizații, între care și Consiliul Național Antifascist. Ulterior sarcinile Comitetului Național Antifascist au fost preluate de Blocul democratic, organizație legală democratică antifascistă înființată din inițiativa P.C.R.

21. „Cuvîntul liber” reapare (primele două serii : august 1919 — mai 1921, ianuarie 1924 — ianuarie 1926) la sfîrșitul anului 1933, din inițiativa lui Constantin Graur, director fiind Tudor Teodorescu Brașiște. Se intitula „revista săptămînală de politică, literatură, teatru, arte” — avea 12 pagini și se dorea a fi „o revistă a întregii stîngi împotriva dreptei”. Într-adevăr în paginile ei găsim reprezentate toate orientările stîngii românești de la publiciștili comuniști, social-democrați, național-țărănești pînă la independenții cu convingeri radicale reuniți de aceeași aversiune față de ascensiunea extremei drepte. Revista a apărut în 150 de numere, recent antologate într-o ediție îngrijită de I. Ardeleanu, pînă în octombrie 1936 cînd a fost interzisă de oficialități pentru curajul cu care ataca cele mai acute probleme ale situației interne și internaționale.

22. În acordul de Front popular semnat la Tebea la 6 decembrie 1935 era cuprins un program minimal de acțiune îndreptat împotriva dictaturii fasciste, indiferent de forma pe care o îmbracă, împotriva permanentizării cenzurii și stării de asediu, pentru libertatea presei și întrunirilor, împotriva modificării

Constituției în sens reacționar, împotriva organizațiilor fasciste, a militarizării și înarmării lor împotriva războiului, pentru pace, pentru menținerea și întărirea actualelor pacte de alianță și prietenie.

Indrumări metodice

Lecția de recapitulare cu această temă și în limitele cronologice propuse se poate desfășura într-o oră cu condiția adevărării riguroase a planului tematic prezentat, nivelului general de cunoștințe al elevilor cărora li se adresează.

Obiectivul principal urmărit este prezentarea trăsăturilor generale ale politicii externe românești în cuprinsul perioadei numită convențional „interbelică” (1918—1938) sublinierea atașamentului României față de principiile sacre ale respectării independenței, suveranității și integrității teritoriale. Se va avea în vedere mereu atât contextul intern cât și cel internațional în care s-a exprimat și se vor evidenția marile personalități care au ilustrat-o cu strălucire. Este util să se folosească și acest prilej spre a se consolida înțelesul unor noțiuni istorice frecvent utilizate, dar nu întotdeauna însușite de către elevi precum „revizionism”, „revanșism”, „cobeligeranță”, „statu-quo”, „securitate colectivă”, „statut internațional” etc.

Mijloacele de învățămînt folosite vor cuprinde *documente de partid* (Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, Nicolae Ceaușescu, Expunere la Congresul educației politice și culturii socialiste (1976), Raport la Congresul XII al P.C.R. (1979), *Culegeri de izvoare istorice* (Probleme fundamentale ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român, Tematică, Bibliografie, Crestomație, Edit. didactică și pedagogică, București, 1981 de unde discursul lui N. Titulescu despre principiile politicii externe a României în 1936, p. 407—408; I. Scurtu și colaboratorii, *Istoria României între anii 1918—1944*, Edit. didactică și pedagogică, f.a. de unde se pot propune fragmente din alte discursuri ale lui N. Titulescu, precum cel rostit în calitate de președinte al celei de a 11-a sesiuni a Adunării Societății Națiunilor, Geneva, 10 septembrie 1930, p. 380—381 sau în ședința Adunării deputaților din 4 aprilie 1934 în care este cuprinsă poziția României față de revizuirea tratatelor, p. 387, schimbul de scrisori prilejuit de reluarea raporturilor diplomatice româno-sovietice (9 iunie 1934), p. 387—388 precum și Apelul Comitetului Național Antifascist din România (13 iulie 1933, p. 288), fragmente din rezoluția C.C. al P.C.R. din februarie 1935 privind crearea Frontului popular antifascist, p. 296—399, acordul de la Tebea (6 dec. 1935), p. 312—314, harta murală a țării noastre în perioada interbelică, precum și pentru informarea generală a profesorului un set de monografii și lucrări de sinteză din care vom da o selecție la bibliografia generală. Orientativ un set de propuneri referitor la realizarea acestei teme se află în recenta „Metodica predării istoriei României” apărută la Edit. didactică și pedagogică în 1981, p. 180—186.

Folosirea în lecție a unui număr important de izvoare istorice impune utilizarea demonstrației și conversației. Cum problematica orei ni se pare a fi totuși încărcată două soluții se impun pentru realizarea ei: fie organizarea clasei pe grupe cu sarcini care să cuprindă părți din întregul tematic sau selectarea acelor elemente de plan care să conducă direct la evidențierea obiectivelor propuse. Și într-un caz și în celălalt credem că este important să se insiste asupra acelor

evenimente care pun în evidență dramatismul luptei politice și diplomatice a României pentru integritate teritorială și independență după declanșarea crizei generale din 1929 și mai cu seamă după instalarea fascismului în Germania la sfârșitul lui ianuarie 1933, acțiune în care frontul intern alcătuit din **suma forțelor democratice, progresiste, antifasciste, organizat și condus de P.C.R.** a avut un rol dintre cele mai importante. Cu această motivație, o serie de note ale comentariului istoric s-au oprit mai în amănunt fie asupra unor acțiuni de politică externă, fie asupra unor manifestări antifasciste ale opiniei publice din România, care în manual au fost doar menționate sau prezentate sumar.

Desigur nu trebuie neglijată rezonanța în actualitate a unei asemenea teme, sublinierea că politica externă a partidului și statului nostru a ridicat pe o treaptă superioară, o tradiție profund progresistă, ilustrată cu strălucire de diplomația românească interbelică.

BOGDAN TEODORESCU

BIBLIOGRAFIE

- A. PETRIC și colaboratorii, *Istoria României între anii 1918—1919*, Edit. didactică și pedagogică, 1981, p. 159—192.
- I. IONAȘCU, P. BARBULESCU, GH. GHEORGHE, *Tratatetele internaționale ale României (1354—1920)*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 410, 426—434, 439—442, 452—453.
- GH. GHEORGHE, *Tratatetele internaționale ale României (1921—1939)*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1980.
- I. M. OPREA, N. Titulescu, Edit. științifică, București, 1966.
- C. POPIȘTEANU, *România și Antanta Balcanică*, Edit. politică, București, 1968.
- P. BARBULESCU, *România la Societatea Națiunilor*, Edit. politică, București, 1975.
- M. MUȘAT, I. ARDELEANU, *Viața politică în România (1918—1921)*, Edit. politică, București, 1976, p. 7—20.
- GH. I. IONIȚĂ, *P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1978.
- E. CAMPUS, *Din politica externă a României (1913—1947)*, Edit. politică, București, 1980, p. 41—377.
- România în relațiile internaționale*, Edit. Junimea, Iași, 1980, p. 442—519.
- Titulescu și strategia păcii*, Edit. Junimea, Iași, 1982.